

FAKTOROVÁ ŠTRUKTÚRA A RELIABILITA ŠKÁLY NA MERANIE MORÁLNEJ IDENTITY. PRVÉ SKÚSENOSTI S METODIKOU SELF-IMPORTANCE OF MORAL IDENTITY SCALE V SLOVENSKOM PREKLADĚ

PETER BABINČÁK, VERONIKA JURÍČKOVÁ, MAREK PREISS, TEREZA PŘÍHODOVÁ, MARIE HOLLÁ

Abstrakt: Cieľom realizovaného výskumu bolo overenie psychometrických vlastností škály na meranie morálnej identity Self-Importance of Moral Identity Scale (MIS) v slovenskom preklade. Reliabilitu a faktorovú štruktúru sme overovali pre dáta z dvoch štúdií (N = 210). Prostredníctvom EFA sme získali dvojfaktorové riešenie s uspokojivými hodnotami reliability pre oba faktory MIS – Internalizácia ($\alpha = .759$) a Symbolizácia ($\alpha = .807$). V prvej štúdií (N = 101) sme zaznamenali súvislosť Internalizácie so subjektívnym šťastím a vyššie skóre oboch subškál MIS u žien. V druhej štúdií (N = 111) sme zaznamenali relatívnu nezávislosť morálnej identity od hodnôt sociálnej desirability a odlišný vzorec vlastností Symbolizácie a Internalizácie. Internalizácia pozitívne súvisela s prosociálnym morálnym usudzovaním, negatívne s morálnym vyviazaním, klamaním, sociometrickým statusom. Korelačné vzťahy Symbolizácie s ďalšími premennými boli buď protikladné (klamanie, sociometrický status, altruistické morálne usudzovanie) alebo výrazne odlišné. Možnosti interpretácie sú diskutované v diskusii.

Kľúčové slová: morálna identita; Internalizácia; Symbolizácia; faktorová štruktúra; reliabilita; Slovenská republika

Factor structure and reliability scale to measure of moral identity. First experience with the methodology of Self-Importance of Moral Identity Scale in Slovak translation

Abstract: The aim of the research was to verify the psychometric properties of Self-Importance of Moral Identity Scale (MIS) in the Slovak translation. Reliability and factor structure were verified for data from two studies (N = 210). EFA has obtained a two-factor solution with satisfactory reliability values for both MIS factors – Internalization ($\alpha = .759$) and Symbolization ($\alpha = .807$). In the first study (N = 101), we noticed the association of Internalization with subjective happiness and higher scores of both MIS subscales in women. In the second study (N = 111), we noticed the relative independence of moral identity from the level of social desirability and the different pattern of characteristics of Symbolization and Internalization. Internalization was positively related to prosocial moral judgement, negatively to moral disengagement, deception and sociometric status. The correlations of symbolization and other variables were either contradictory (deception, sociometric status, altruistic moral judgement) or notably different. The possibilities for interpretations are discussed in the discussion.

Keywords: moral identity; Internalization; Symbolization; factor structure; reliability; Slovak Republic

<https://doi.org/10.14712/23366486.2019.8>

Teoretický úvod

V poslednom desaťročí došlo k pozoruhodnému oživeniu záujmu o štúdium morálky v širšom kontexte osobnosti, sebašťačnosti a identity (Lapsley & Narvaez, 2004). Vzhľadom k tomu, že definícia morálky a definovanie toho čo je, alebo nie je morálne je veľmi obtiažne, patrí morálna psychológia ku kontroverzným oblastiam (Frimer & Walker, 2009). Vo vývinovej, sociálnej a pracovnej psychológii sa na vysvetlenie rôznych aspektov morálneho fungovania objavil pojem morálna identita (Aquino, Freeman, Reed, Lim & Felps, 2009). Výskumníci morálnej psychológie venujú konceptu morálnej identity čoraz väčšiu pozornosť a vyvíjajú značnú iniciatívu na jej preskúmanie (Jia, 2016).

Morálna identita môže byť chápaná ako seba-regulačný mechanizmus, ktorý reguluje morálne konanie jedinca a ako konštrukt, ktorý preklenuje priepasť medzi morálnym úsudkom a morálnym konaním (Xing & Keung, 2014). Cohen a jeho kolegovia (2014) vnímajú morálnu identitu ako jeden z elementov morálneho charakteru, ktorý definujú ako individuálne charakteristické vzorce myslenia, emócií a správania asociovaného s morálnym/eticným či nemorálnym/neetickým správaním. Bergman (2002; cit. podľa Reynold & Ceranic, 2007, str. 1611) uvádza, že morálna identita je špecifický druh identity, ktorý sa točí okolo morálnych aspektov vlastného ja. Funguje ako samoregulačný mechanizmus, ktorý nastavuje parametre pre správanie jedinca, motivuje ho k špecifickým morálnym činom (Blasi, 1984; Reynold & Ceranic, 2007) a núti ho jednať v morálnom duchu (Colby & Damon, 1992). Aquino a Reed (2002) ho tiež označujú ako seba-regulačný mechanizmus, ktorý spája jedinca s ostatnými prostredníctvom morálnych asociácií definujúcich jeho morálne Self. Aquino a jeho kolegovia (2009) vnímajú morálnu identitu ako kognitívnu schému, ktorú si jedinec vytvára o svojom morálnom charaktere, a ktorá je silným zdrojom morálnej motivácie správať sa tak, aby si jedinec zachoval vlastnú konzistenciu (self-consistency). To znamená, že jedinec, ktorého Self- koncept je organizovaný okolo morálnych vlastností, by mal byť motivovaný správať sa tak, aby bol tento koncept zachovaný.

Základom pre našu štúdiu sa stal koncept Aquina a Reeda (2002), ktorí definujú morálnu identitu ako Self- koncept organizovaný okolo súboru morálnych vlastností (napr. férový, milý, čestný), ktoré ľudia považujú za ústredné pre morálneho človeka. Predpokladom pre ich sociálno-kognitívny rámec morálnej identity je vzájomné pôsobenie medzi situačnými faktormi a ústrednosťou morálnej identity. Situačné podnety aktivujú morálnu identitu v rámci rôznych situácií a vyvolávajú ju do popredia ľudských myslí. Zároveň nás vyzývajú k tomu, aby sme sa správali konzistentne s ňou (Finnel, Reed & Aquino, 2011).

Aquino a Reed (2002) na základe svojej teórie rozlišujú dve zložky (dve dimenzie) morálnej identity. Prvá odráža súkromnú skúsenosť s centralitou morálnej identity, ktorú nazývajú Internalizácia a druhá odráža verejné vyjadrenie, ktorú nazývajú ako Symbolizácia (Aquino, McFerran & Laven, 2011). Privátna morálna identita je kognitívna reprezentácia morálneho Self, ktorá odráža mieru, do akej sú morálne vlastnosti centrálné pre Self- koncept jedinca. Verejná morálna identita môže byť prezentovaná symbolicky vo forme spoločenských aktivít, alebo alternatívne, ako miera v akej sú morálne vlastnosti jedinca prezentované na verejnosti. Morálnu identitu môžeme teda označiť za myšlienkovú reprezentáciu morálneho charakteru, ktorá je udržiavaná interne a prezentovaná ostatným (McFerran, Aquino & Duffy, 2010). Tieto dve dimenzie spolu vzájomne korešpondujú a sú aj súčasťou nimi vytvorenej škály na meranie dôležitosti morálnej identity.

Škála na meranie dôležitosti morálnej identity

Problematike morálnej identity sa v morálnej psychológii venuje celá rada projektov a výskumov. Výskumníci sa ale zhodujú na tom, že definícia a metodiky na meranie morálnej identity sú nedostačujúce a že empirický výskum morálnej identity ešte čelí mnohým výzvam (Jia, 2016). Metodiky na meranie tohto skôr filozofického konštruktú majú celú radu obmedzení a vyžadujú si ďalšie metodologické vylepšenia (Hardy & Carlo, 2011). Veľký pokrok ale nastal po tom, čo autori Aquino a Reed (2002) zostavili krátky a ľahko administrovateľný nástroj na meranie dôležitosti morálnej identity, *The Self-Importance of Moral Identity Scale*, ktorý bol základom pre našu štúdiu. Meta-analýza Hertza a Krettenauera (2016) uvádza, že táto škála je pre väčšinu štúdií morálnej identity (napr. Baker, 2005; Hardy, Bhattacharjee, Reed & Aquino, 2010; Lu, 2012) východisková, čo poukazuje na veľkú úspešnosť tejto škály.

Škála identifikuje dve zložky morálnej identity (Internalizáciu a Symbolizáciu), ktorými skúma nielen vnútornú mieru vnímania morálnej identity, ale aj mieru morálnej identity, ktorá je externe prezentovaná prostredníctvom aktivít jedinca. Základom pre vytvorenie škály bola pilotná štúdia autorov, na základe ktorej mali respondenti (N = 228) napísať vlastnosti, ktoré podľa nich vystihujú morálnu osobnosť. Pomocou obsahovej analýzy autori vybrali 9 vlastností, ktoré boli zmienené aspoň u 30 % respondentov. V druhej pilotnej štúdií respondenti hodnotili pomocou Likertovej škály (1 – absolútne nepotrebné; 5 – absolútne nevyhnutné) ako veľmi sú vybrané vlastnosti (starostlivý, súcitný, spravodlivý, priateľský, veľkorysý, pomáhajúci, poctivý, láskavý) nevyhnutné pre popis morálneho človeka. Subškála Internalizácie odráža mieru, do akej je súbor týchto morálnych vlastností ústredný pre sebaopínanie (self-concept) a zisťuje, či jedinci túžia mať vlastnosti spojené s morálnym prototypom (Monin & Jordan, 2009). Subškála Symbolizácie naopak odráža mieru, do akej sú tieto vlastnosti vyjadrované verejne, prostredníctvom aktivít jedinca (McFerran, Aquino & Duffy, 2010; Passini, 2016).

Pôvodná škála obsahovala 13 položiek (7 položiek v subškále Internalizácia, 6 položiek v subškále Symbolizácia), z ktorých boli pomocou exploračnej a konfirmačnej analýzy 3 položky vyradené. Po vyradení týchto položiek dosiahli štatistické hodnoty konfirmačnej analýzy akceptovateľné výsledky ($\chi^2(32, N = 347) = 85.46, p < .001, RMSR = .03, GFI = .95, CFI = .95, NFI = .92$). Obe škály spolu vzájomne korelovali (Spearman, $r = .44, p < .001$) a reliabilita meraná pomocou Cronbachovej alfy dosiahla uspokojivé hodnoty (Internalizácia, $\alpha = .73$; Symbolizácia, $\alpha = .82$).

Nevýhodou nástroja je, že tak ako iné explicitné metodiky založené na sebaopisovaní, reflektuje konkrétny pojmový a empirický prístup k posudzovaniu morálnej identity (Hertz & Krettenauer, 2016). Validitu nástroja tak môže obmedzovať jeho náchylnosť k predpojatosti vlastnej prezentácie (seba-klamanie a vytváranie dobrého dojmu) (Walker, cit. podľa Hertz & Krettenauer, 2016, str. 7) a možný tlak na respondentov odpovedať sociálne žiaducim spôsobom (Baker, 2015). Samotní autori škály v rámci validizačnej štúdie škály potvrdili slabšie korelácie oboch subškál Internalizácie ($r = 0.18, p < 0.05$) aj Symbolizácie ($r = 0.26, p < 0.05$) s vytváraním dobrého dojmu (Aquino & Reed, 2002). Podobné výsledky dosiahol vo svojej štúdií aj Baker (2015), ktorý taktiež uvádza signifikantné korelácie oboch subškál (Internalizácia, $r = 0.28, p < 0.05$; Symbolizácia, $r = 0.31, p < 0.01$) s vytváraním dobrého dojmu.

Overovanie validity nástroja

Výskumom prediktívnej validity škály sa zistilo, že participanti, ktorí dosahovali vyššie skóre mali tendencie k prosociálnemu správaniu (Hertz & Krettenauer, 2016), k dobrým skutkom ako je dobrovoľníctvo pre bezdomovcov, mentoring problematickej mládeže, návštevy pacientov v opatrovnických zariadeniach (Aquino & Reed, 2002), poskytovanie pomoci okrajovým skupinám (Reed & Aquino, 2003), charitatívny výdaj jedla (Aquino & Reed, 2002) alebo darovanie peňazí na charitatívne účely (Reed & Aquino, 2003). Silná morálna identita posilňuje morálne Ja a zvyšuje aj tendencie k darovaniu času, ktoré si vyžaduje vyššie psychologický náklady (Reed, Aquino & Levy, 2007). Reed, Kay, Finnel, Aquino a Levy (2016) uvádzajú, že venovanie času a iné zámerné správanie takýmto účelom vedie k väčšej sebareflexii a zároveň zvyšuje vnímanie časového blahobytu a self-efficacy.

Výskum role morálnej identity a vytvárania identity v kontexte psychického zdravia (anxiózne a depresívne symptómy), psychického well-beingu (sebaúcta a zmysel života) a zdraviu rizikového správania (nebezpečné užívanie alkoholu a sexuálne rizikové správanie) u 9500 vysokoškolských študentov vo veku 18–25 rokov potvrdil, že jedinci s vyššou mierou morálnej identity uvádzali menej anxiózných a depresívnych symptómov, nižšiu úroveň nebezpečného užívania alkoholu a sexuálne rizikového správania, vyššiu mieru sebaúcty a väčší zmysel života (Hardy et al., 2013). Oba aspekty morálnej identity – Symbolizácia aj Internalizácia pozitívne a signifikantne predikujú rôzne aspekty subjektívneho well-beingu, vrátane šťastia (Giacalone, Jurkiewicz & Promislo, 2016), empatiu (Hardy et al., 2010) a u súboru mladých futbalistov ($N = 365$; vek $M = 13.37$, $SD = 1.85$) aj eudaimoniou, ktorá v psychologickéj literatúre splyva s pojmami šťastie či well-being (Sage & Kavussanu, 2010). Okrem vlastného psychického well-beingu morálna identita aktívne podporuje aj well-being u druhých tým, že im poskytuje pomoc a starostlivosť (Hertz & Krettenauer, 2016). Internalizovaná morálna identita u dospelých jedincov zvyšuje aj mieru súcitu a morálneho uvažovania (Aquino & Reed, 2002), pravdepodobnosť väčšej sebaúcty (Hardy et al., 2013), mieru pozitívnych emócií a pozitívnych reakcií na morálne činy a túžbu stať sa lepším človekom (Hardy, Bean & Olsen, 2015).

Zatiaľ čo iné štúdie preukázali, že zvýšený pocit morálnej identity podporuje vzorové morálne správanie (Colby & Damon, 1995), výsledky štúdie Glenna, Koleva, Iyera, Grahama a Ditta (2010) poskytli dôkaz o tom, že znížený pocit morálnej identity môže byť faktorom, ktorý prispieva k nemorálnemu správaniu. Morálna identita skúmaná u športovcov potvrdila, že subškála Internalizácie je dobrým prediktorom nielen prosociálneho, ale aj antisociálneho správania napríklad vo futbale. Hráči s vyššou mierou morálnej identity mali väčšie tendencie zapájať sa do prosociálneho správania a menšie tendencie k antisociálnemu správaniu ako je klamanie rozhodcovi alebo faulovanie protihráčov (Sage, Kavussanu & Duda, 2006).

Morálna identita môže taktiež regulovať maladaptívne účinky vysokej miery morálneho vyviazania sa (Detert, Treviño & Sweitzer, 2008) a nízkej úrovne seba-regulácie (Hardy, Bean & Olsen, 2015). Morálne vyviazanie je chápané ako proces, ktorý umožňuje urobiť zo škodlivého správania osobne prijateľné presvedčenie, že toto správanie je v skutočnosti morálne prístupné (Bandura et al., 1996). Ľudia s vyššou tendenciou k morálnemu vyviazaniu sú schopní kognitívne deaktivovať seba-regulačné mechanizmy a zmierniť vnútorné rozpaky, ktoré vznikajú, keď ich správanie porušuje vnútorné morálne normy (Christian &

Ellis, 2014). Gini a jeho kolegovia (2015) potvrdzujú, že morálne vyviazanie taktiež uľahčuje rôzne typy agresívneho správania. Hrá zásadnú rolu mediátora medzi hnevom a fyzickou a verbálnou agresivitou (Rubio-Garay, Carrasco & Amor, cit. podľa Wang et al., 2017, s. 520) a môže viesť až k rôznym formám psychopatického správania (Glenn, Koleva, Iyer, Graham & Ditto, 2010).

V pracovnej oblasti morálna identita, najmä internalizácia, znižuje mieru sociálne dominantných a nadradených postojov (Hardy et al., 2010) a predikuje menšie tendencie k neetickému jednaniu ako je klamanie na obchodných rokovaniach (Aquino, Freeman, Reed, Lim & Felps, 2009) či podvádzanie (Detert, Treviño & Sweitzer, 2008), zvyšuje pravdepodobnosť prosociálnych obchodných rozhodnutí a naopak znižuje pravdepodobnosť nečestných obchodných rozhodnutí (Aquino, Freeman, Reed, Lim & Felps, 2009).

Ciele výskumu

Hlavným cieľom realizovaného výskumu bolo overenie psychometrických vlastností škály na meranie morálnej identity Self-Importance of Moral Identity Scale (MIS; Aquino & Reed, 2002) v slovenskom preklade. Zber údajov bol realizovaný v rámci dvoch štúdií, reliabilitu a faktorovú štruktúru metodiky sme overovali sumárne pre dáta z oboch štúdií. Cieľom prvej štúdie bolo ďalej overenie rodových diferencií, súvislosti s vekom a vierovyznaním. Ako ďalšia premenná bolo do výskumu zaradené subjektívne šťastie ako indikátor subjektívnej pohody resp. subjektívnej kvality života. Cieľom druhej štúdie bolo overenie vlastností konštruktu vzhľadom k ďalším premenným súvisiacim s morálnou identitou, ako morálne vyviazanie, sociálna desirabilita, tendencie k prosociálnemu správaniu, Machiavellizmus, socioekonomický a sociometrický status.

Štúdia 1

VÝSKUMNÝ SÚBOR

Výskumu sa zúčastnilo 101 respondentov vo veku od 17 do 37 rokov ($M = 22.34$; $SD = 3.17$). Respondenti boli do výskumu získavaní pozvánkou zaslanou mailovou formou, následne vyplňali dotazníky v elektronickej podobe (prostredníctvom google formulárov). Výskumný súbor tvorilo 24 mužov a 77 žien z prevažne vysokoškolského prostredia. Jednalo sa o príležitostný spôsob výberu, čo vzhľadom na primárny cieľ výskumu zameraný na overenie vlastností merania slovenského prekladu nástroja bez ambícií zovšeobecnenia na širšiu populáciu, možno považovať za akceptovateľné.

METÓDY VÝSKUMU

Škála morálnej identity MIS (Moral Identity Scale; Aquino & Reed, 2002) je zameraná na hodnotenie morálnej identity a jej osobnej dôležitosti. Dotazník je zostavený z inštrukcie, kde je vymenovaných 9 špecifických vlastností (starostlivý, súcitný, spravodlivý, priateľský, veľkorysý, pomáhajúci, poctivý, láskavý), ktoré boli empiricky overené ako vlastností charakterizujúce morálneho človeka a následne z 13 položiek hodnotiacich

dôležitosť týchto vlastností pre respondenta na 5-bodovej odpoved'ovej stupnici (vôbec nesúhlasím – úplne súhlasím).

Autori pôvodnej škály pri tvorbe metodiky adaptovali 7 položiek metodiky Self-importance of ethnic identity (Larkey & Hecht, 1995) a doplnili ich o 6 vlastných položiek, ktoré mali reprezentovať sociálne symbolické prejavy morálnej identity. Z anglického originálu bol dotazník so súhlasom jeho autorov preložený do slovenského jazyka spoluautorom tejto štúdie. Pri preklade metodiky boli rešpektované štandardné procedúry adaptácie nástroja včítane spätného prekladu položiek do anglického jazyka. Pri nezrovnalostiach ohľadne prekladu bola výhodou možnosť porovnania s jazykovo blízkym českým prekladom (Juríčková, Preiss & Příhodová, v recenznom konaní).

Škála subjektívneho šťastia SHS (Subjective Happiness Scale; Lyubomirsky & Lepper, 1999) je jednou z najpoužívanejších metodík na zisťovanie subjektívneho šťastia, ktoré je považované za indikátor subjektívnej pohody (subjective well-being). Škála je zameraná na meranie šťastia ako globálnej unidimenzionálnej charakteristiky, ktoré sa často zisťuje odpoveďou na jednu otázku, čo však predstavuje nevýhodu z hľadiska overenia psychometrických vlastností; škála SHS je však konštruovaná ako viacpoložková miera. Celkové subjektívne šťastie predstavuje „globálne subjektívne ohodnotenie toho, či sa niekto považuje za šťastného alebo nešťastného človeka“ (Lyubomirsky & Lepper 1999, str. 139) a interpretuje sa obdobne ako globálne ukazovatele subjektívnej pohody (subjective well-being). Škála obsahuje štyri položky so 7-bodovou odpoveďovou škálou Likertovho typu; autori metodiky uvádzajú jej excelentné psychometrické vlastnosti. Na našej vzorke nadobudla reliabilita hodnotu $\alpha = .859$.

DOPLNKOVÉ OTÁZKY

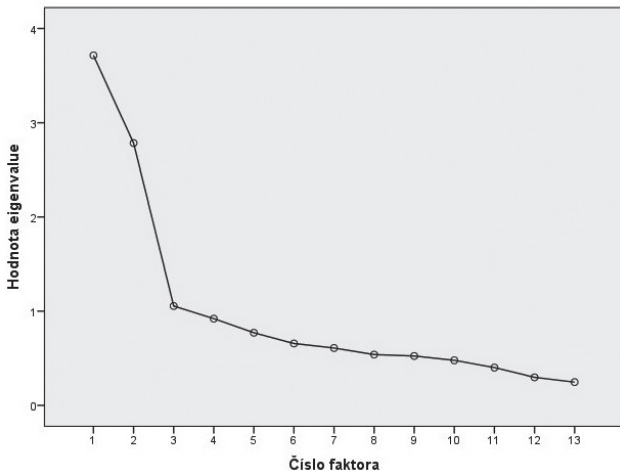
Do výskumu sme zahrnuli niekoľko otázok zameraných na závažnosť morálnych noriem a ich porušovania (napr. „Myslíte si, že existujú situácie, keď je klamstvo ospravedlniteľné?“) s dichotomickou odpoveďovou škálou (áno/nie). Odpovede nebolo možné zoskupiť do samostatného indexu, vyhodnocované boli samostatne.

ANALÝZA VÝSLEDKOV

Získané dáta boli spracovávané pomocou štatistického programu SPSS 23.0 a JAMOVI 0.9.2.3. Postupmi exploračnej (EFA) a konfirmačnej (CFA) faktorovej analýzy autori Aquino a Reed (2002) na dvoch vzorkách analyzovali faktorovú štruktúru konštruktu. V našom výskume sme sa vzhľadom k veľkosti vzorky priklonili k EFA. Využili sme metódu hlavných komponentov a rotáciu Varimax. Počet faktorov sme určovali na základe hodnôt eigenvalue a ich grafického znázornenia (scree plot). Faktorové náboje sme posudzovali v súlade s autormi podľa nasledovných kritérií: a) faktorový náboj položky má byť 0.50 a viac v jednom faktore; b) faktorový náboj v ďalšom faktore má byť menší ako 0.40; c) diferenciacia medzi faktorovými nábojmi položky vo faktoroch nemá byť menšia ako 0.20. Reliabilitu škál sme overovali prostredníctvom Cronbachovej alfy. Skupinové rozdiely na základe rodu a vierovyznania sme overovali jedno-cestnou analýzou variancie a súvislosti skóre morálnej identity a ďalších premenných (šťastie, vek, intenzita náboženského presvedčenia, závažnosť morálnych noriem) korelačnou analýzou.

VÝSLEDKY

Reliabilitu a faktorovú štruktúru MIS sme overovali pre údaje oboch vzoriek (opis druhého výskumného súboru je uvedený nižšie). Na grafe 1 sú prostredníctvom scree plot-u znázornené hodnoty eigenvalue, ktoré boli podkladom pre voľbu počtu faktorov.

Graf 1 Hodnoty eigenvalue faktorov dotazníka MIS

Hodnoty eigenvalue nad 1.0 dosiahli 3 faktory, pričom pre tretí z faktorov hodnota len tesne presiahla zvolenú hranicu (1.055). Keďže vlastná hodnota faktoru bola relatívne nízka a položky, ktoré by doň bolo možné priradiť mali vysoké faktorové náboje aj v iných faktoroch, zvolili sme dvojfaktorové riešenie. Hodnoty faktorových nábojov po rotácii Varimax sú uvedené v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Výsledky exploračnej faktorovej analýzy položiek škály morálnej identity (N = 210)

Položka	Faktorový náboj	
	F1	F2
1. Cítil/a by som sa dobre ako osoba, ktorá má tieto vlastnosti	.706	
2. Byť niekým, kto má tieto vlastnosti, je dôležitou súčasťou toho, kto som	.700	
3. Veľká časť mojej emocionálnej pohody je spojená s tým, že mám tieto vlastnosti	.629	
4. Hanbil by som sa byť osobou, ktorá má tieto vlastnosti (R)	.564	-.474
5. Mať tieto vlastnosti pre mňa nie je až také dôležité (R)	.688	
6. Mať tieto vlastnosti je dôležitou súčasťou môjho sebedomia	.578	
7. Veľmi túžim mať tieto vlastnosti	.672	
8. Často si kupujem výrobky, ktoré ukazujú, že mám tieto vlastnosti		.721
9. Často nosím oblečenie, ktoré ukazuje, že mám tieto vlastnosti		.775

Položka	Faktorový náboj	
	F1	F2
10. Aktivity, ktoré robím vo svojom voľnom čase (napr. záľuby, koníčky) jasne ukazujú, že mám tieto vlastnosti		.607
11. Druhy kníh a časopisov, ktoré čítam ukazujú, že mám tieto vlastnosti		.716
12. Moje členstvo v určitých organizáciách ukazuje ostatným, že mám tieto vlastnosti		.719
13. Aktívne sa zapájam do činností, ktoré ukazujú ostatným, že mám tieto vlastnosti		.654
Eigenvalue	2.785	3.715
% vysvetlenej variácie	21.42	28.58
Cronbachova alfa	.759	.807

Výsledné zaradenie položiek presne zodpovedá autormi pôvodne predpokladanej štruktúre položiek, deliacej ich do 2 faktorov. Faktor 1 bol nazvaný Internalizácia a faktor 2 Symbolizácia. Autori metodiky do výsledného faktorového riešenia zaradili len 10 položiek, nám realizovaná EFA umožnila adekvátne k faktorom priradiť 12 položiek, jednu položku (4) sme z faktorového riešenia vylúčili kvôli vyššiemu faktorovému náboju v susednom faktore. Oba faktory vysvetľovali spoločne 50.0 % celkovej variácie, hodnota reliability pre faktor Symbolizácie presiahla hranicu 0.80, pre faktor Internalizácie bola hodnota nižšia. Vzájomná korelácia faktorov bola na úrovni $r = .159^*$, priemerné hodnoty škál boli nasledovné: $M_{INT} = 2.74$, $SD = .81$; $M_{SYMB} = 3.87$, $SD = .68$. V analýzach na oboch výskumných súborech sme používali priemerné skóre oboch škál morálnej identity s vylúčením položky 4.

Ďalšia analýza bola realizovaná na výskumnom súbore 1. Pri overovaní vzťahu morálnej identity a subjektívneho šťastia sme zaznamenali nevýznamnú korelačnú súvislosť Symbolizácie so šťastím, Internalizácia so šťastím súvisela štatisticky významne korelačný koeficient bol kladný a jednalo sa o stredne silný vzťah (výsledky korelačných analýz sú uvedené v tabuľke č. 2). Obdobne sme overovali súvislosť škál morálnej identity s odpoveďami na otázky súvisiace so závažnosťou a porušovaním vybraných morálnych noriem (tabuľka č. 2).

Súvislosť hodnôt veku a morálnej identity nebola zaznamenaná. Vierovyznanie súviselo s oboma zložkami morálnej identity pričom korelačné koeficienty boli nízke až stredne vysoké a naznačujúce pozitívnu súvislosť hlásenia sa k náboženskému presvedčeniu. Ďalšie otázky boli zamerané na dôležitosť manželstva a ospravedlňovanie porušovania morálnych noriem. Pre väčšinu otázok bola zaznamenaná signifikantná súvislosť s Internalizáciou, nie však so Symbolizáciou (korelačné koeficienty však boli pomerne nízke (od -0.227 do $.339$) s výnimkou položky ospravedlňovania krádeže, ktorá naopak súvisela so Symbolizáciou (-0.228), nie však s Internalizáciou (-0.127).

Rodové diferencie sme overovali za použitia analýzy variancie. Homogenita variancií (overovaná Levenovým testom) a priaznivé hodnoty zošikmenia umožňovali použitie parametrickej varianty testu. Zaznamenali sme štatisticky významne vyššie skóre žien v oboch škálach morálnej identity (Priemery Symbolizácie: $M_{ženy} = 2.77$, $M_{muži} = 2.31$, $F = 5.73$; $p < .05$; Internalizácia: $M_{ženy} = 4.10$, $M_{muži} = 3.74$, $F = 4.77$; $p < .05$).

Tabuľka 2 *Deskripcia premenných výskumu a korelácie so subškálami morálnej identity*

Premenná/otázka	Korelácie (r)		M	SD
	Internalizácia	Symbolizácia		
Internalizácia ($\alpha = .830$)	–	.482**	4.02	.72
Symbolizácia ($\alpha = .835$)	–	–	2.66	.84
Vek	–.075	.140	22.34	3.17
Subjektívne šťastie	.395**	.131	5.05	1.33
			% zastúpenie odpovedí	
Vierovyznanie (bez vyznania/veriaci)	.295**	.232*	15.8	84.2
Je podľa vás manželský zväzok dôležitý? (nie/áno)	.339**	.183	23.8	76.2
Existujú okolnosti, kedy je rozvod manželstva legitímny? (nie/áno)	–.235*	–.132	14.9	85.1
Myslíte si, že existujú situácie, keď je klamstvo ospravedlniteľné? (nie/áno)	–.127	–.228*	25.7	74.3
Existuje situácia, kedy môže byť interupcia oprávnená? (nie/áno)	–.243*	.027	28.7	71.3
Existuje podľa vás situácia, kedy je krádež prípustná? (nie/áno)	–.227*	–.128	55.4	44.6

Poznámka: * znamená $p < .05$; ** znamená $p < .01$

Diskusia

Výsledky štúdie potvrdzujú pôvodné zistenia autorov dotazníku (Moral Identity Scale; Aquino & Reed, 2002) o rozdelení položiek dotazníka do dvoch hlavných faktorov, Internalizácie a Symbolizácie. V porovnaní s pôvodnou verziou sa podarilo priradiť 12 z 13 položiek dotazníka, pričom všetky položky dosahovali faktorový náboj .50 a vyšší v jednom z faktorov. Oba faktory tak dohromady vysvetľovali 50 % celkového rozptylu. Koeficient Cronbachova alfa pre oba výskumné súbory dosiahol pre faktor Internalizácie hodnotu $\alpha = .759$ a pre faktor Symbolizácia hodnotu $\alpha = .807$, čo sú pre subškálu Internalizácie porovnateľné hodnoty a pre subškálu Symbolizácie lepšie hodnoty v porovnaní s pôvodnou štúdiou (Internalizácia $\alpha = .78$ a Symbolizácia $\alpha = .69$; Aquino & Reed, 2002). Pre počiatočné štádium overovania vlastností metodiky môžeme konštatovať dobrú mieru vnútornej konzistencie nástroja.

Štúdia zameraná na validizáciu českej verzie dotazníka (Juríčková, Preiss & Příhodová, v recenznom konaní) priniesla mierne odlišné výsledky. Na základe výsledkov faktorovej analýzy pilotnej štúdie autori navrhli vyradenie dvoch položiek, ktoré nespĺňali stanovené psychometrické kritériá a použitie len 11 položkovej verzie. Autori Wan a Yang (2008) v rámci snahy o validizáciu nástroja v čínskych kultúrnych podmienkach dokonca k pôvodným 10 položkám pridali ďalších 12, aby dosiahli uspokojivé psychometrické vlastnosti škály. Na ich výskumnú štúdiu naviazali autori Xing a Keung (2014), ktorých cieľom bolo integrovať kognitívne a afektívne perspektívy vnímania morálnej identity

a vytvorili tak zoznam iných morálnych vlastností ako Aquino a Reed, ktoré mali najvyšší aktivačný potenciál v čínskych kultúrnych podmienkach. Tieto zistenia naznačujú, že morálna identita je vo veľkej miere ovplyvnená kultúrnym kontextom, čo potvrdzujú viaceré štúdie (Jia, 2016; Xing & Keung, 2014). Morálna identita sa ale zatiaľ systematicky neskúmala medzi kultúrami, takže nie je jasné, či pôsobí a funguje rovnako univerzálne (Hardy et al., 2010). Nepochybne ale kultúrne pozadie môže ovplyvňovať a tvarovať hodnoty a priority, a tým prispievať k individuálnym rozdielom v hodnotovej orientácii jedinca (Jia, 2016).

So subškálou Internalizácie štatisticky významne koreloval pocit subjektívneho šťastia ($r = .395, p < .001$), čo potvrdzuje záver predošlých štúdií (Giacalone, Jurkiewicz & Pro-mislo, 2016). James a Chymis (2004), na základe údajov z World Values Survey, taktiež preukázali bikauzálne spojenie medzi etikou (meranou ako dodržiavanie morálnych noriem) a šťastím, kde dáta podporovali oba smery kauzálneho vplyvu medzi týmito premennými. Podobne ako Black & Reynolds (2016) sme zaznamenali aj súvislosť medzi vierou a Internalizáciou a Symbolizáciou. Jednalo sa ale len o nízky až stredne silný pozitívny vzťah. Súvislosť vybraných morálnych noriem a morálnej identity sa preukázala u Internalizácie, s výnimkou položky ospravedlňujúcej lož, ktorá korelovala so Symbolizáciou. Všetky tieto vzťahy boli však pomerne slabé.

Napriek tomu, že ženy sú v porovnaní s mužmi morálnejšie vo viacerých aspektoch (Tangney & Dearing, 2002), ako napr. empatia, pocity viny či niektoré typy prosociálneho správania, niektoré štúdie uvádzajú len minimálne genderové rozdiely v morálnom usudzovaní (Walker, 2006). Black a Reynolds (2016) uvádzajú u žien i vyššiu mieru morálnej identity, tieto výsledky ale neboli štatisticky významné. Aj v našej štúdii dosahovali ženy v oboch škálach morálnej identity vyššie skóre než muži, čo ale neodpovedá výsledkom pôvodnej štúdie, kde sa vplyv pohlavia na Internalizáciu nepotvrdil a na Symbolizáciu sa potvrdil len mierny (Aquino & Reed, 2002). Výsledky českej štúdie taktiež nepotvrdili významné rozdiely medzi mužmi a ženami ani v Internalizácii ani v Symbolizácii (Juríčková, Preiss & Příhodová, v recenznom konaní). Odlišné skórovanie je v tomto prípade možno vysvetliť aj nerovnomerným rozložením pohlavia vo výskumnom súbore.

Štúdia 2

Cieľom druhej štúdie bolo overiť vlastnosti konštruktov vzhľadom k ďalším premenným, u ktorých bolo možné predpokladať, že sú ovplyvnené alebo súvisiace s morálnou identitou.

V problematike psychológie morálky je najviac prepracovaným konštruktom morálne usudzovanie, ktoré je skúmané v rôznych formách. Pre účely tejto štúdie sme zvolili ako kovariát morálnej identity tendencie k prosociálnemu morálnemu usudzovaniu (Carlo et al., 2003; Babinčák, 2011), pričom sme predpokladali súvislosť najmä s tendenciou k altruistickému správaniu. Morálne vyviazanie a Machiavellizmus boli vybrané ako koreláty neetického správania (Moore et al., 2012). Pre účely oboznámenia sa s vlastnosťami meraného konštruktov boli do výskumu zaradené vybrané sociodemografické premenné rod, vek, vzdelanie, intenzita prežívania náboženskej viery, výchovný štýl v primárnej rodine, subjektívny socioekonomický a sociometrický status.

Aquino a Reed (2002) zaznamenali miernu súvislosť oboch škál morálnej identity s vytváraním dobrého dojmu (subškála metodiky na zisťovanie sociálne žiadúceho odpovedania BIDR; Paulhus, 1984), na základe čoho sa autori domnievajú, že položky MIS sú citlivé na sebaaprezentáciu a jej vylepšovanie.

VÝSKUMNÝ SÚBOR

V druhej štúdii sa výskumu zúčastnilo 111 respondentov vo veku od 16 do 44 rokov ($M = 23.02$; $SD = 5.10$), dve osoby boli z celkového počtu vylúčené kvôli nekompletne vyplnenej dotazníkovej batérii. Oslovovanie respondentov prebiehalo obdobnou formou ako v prvej štúdii, dotazníky boli administrované v elektronickej podobe (prostredníctvom google formulárov), výber možno považovať za príležitostný. Výskumný súbor tvorilo 66 žien a 43 mužov, 18.9 % respondentov malo ukončené VŠ vzdelanie, 46.8 % bolo študentov VŠ, 30.6% malo ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou, 3.6 % bez maturity.

METÓDA VÝSKUMU

Slovenská verzia dotazníka MIS – použitá bola 12-položková verzia s psychometrickými parametrami uvedenými vyššie.

Dotazník morálneho vyviazania PMDS (Propensity to Morally Disengage Scale; Moore, et al., 2012)

Morálne vyviazanie predstavuje tendenciu jedinca k navodeniu kognícií, ktoré pomáhajú reštrukturalizovať či prerámčovať vlastné konanie tak, aby sa javilo byť menej škodlivým, aby napomohlo minimalizovať vlastnú zodpovednosť za konanie, resp. za ublíženie iným. Je to schopnosť racionalizovať vlastné nemorálne konanie tak, aby sa redukovali negatívne pocity, ku ktorým by v súvislosti s takýmto konaním mohlo dôjsť (Moore, 2008; Moore et al., 2012). Cieľom autorov škály bolo vytvoriť jednodimenzionálnu mieru všeobecnej tendencie k morálnemu vyviazaniu. Vytvára ju 8 individuálnych mechanizmov morálneho vyviazania, ktoré reprezentujú rozličné aspekty konštruktu (morálne ospravedlňovanie, eufemistické nálepkovanie, výhodné porovnávanie, presunutie zodpovednosti, rozptyľovanie zodpovednosti, prekrúcanie následkov, dehumanizácia, prisudzovanie viny). Škála posudzuje všeobecnú tendenciu k vyviazaniu, nie správanie v špecifických kontextoch, ktoré nemusí byť relevantné pre všetky osoby. Obsahuje 24 položiek (pre každý mechanizmus po 3 položky) hodnotených na 7 bodovej škále Likertovho typu. Reliabilita jednotlivých aspektov konštruktu sa pohybovala v rozmedzí od .585 do .722, vo výskume sme použili celkové skóre, ktorého reliabilita bola .916.

Dotazník žiadúceho spôsobu odpovedania BIDR (Balanced Inventory of Desirable Responding; Paulhus, 1984)

Z viacerých škál sociálnej desirability bola pre tento výskum využitá 6. verzia škály BIDR (Paulhus, 1984) pozostávajúca zo 40 položiek/tvrdení a 5-bodovej odpovedovej škály, na ktorej sa má respondent vyjadriť k pravdivosti tvrdenia. Metodika využíva striedanie pozitívnych a reverzne formulovaných výrokov (Revzina, 2009). Položky sú rozdelené do dvoch škál – škály sebaklamania (self-deception, SDE) a škály vytvárania dobrého dojmu (impression management; IM). Škálu SDE tvorí prvých 20 výrokov, ktoré sú zamerané na posúdenie, do akej miery osoba vykresľuje seba ako nositeľa nerealistických a vysoko sociálne hodnotených kognitívnych charakteristík, alebo ako intenzívne sa

dištancuje od bežne uznávaných ľudských obmedzení. Ďalších 20 výrokov tvorí škálu IM, ktorej položky sú zamerané na to, do akej miery sa osoba uvádza veľmi nepravdepodobné sociálne žiaduce správanie (Paulhus, 1998, 1991; Gignac, 2013). Dotazník umožňuje vyhodnotenie subškál i celkového skóre. Reliabilita škály SDE bola nízka a do vyhodnotenia sme ju nezaradili ($\alpha = .544$), hodnoty reliability škály IM ($\alpha = .756$) a celkového skóre ($\alpha = .754$) boli akceptovateľné.

Dotazník na zisťovanie tendencií k prosociálnemu správaniu PTM-R (Prosocial Tendencies Measure – Revised, Carlo et al., 2003; Babinčák, 2011)

Metodika PTM-R umožňuje zistiť, kedy a za akých okolností je osoba náchylnejšia k prosociálnemu správaniu. Tvorí ju 23 položiek rozdelených do šiestich subškál (verejné prosociálne správanie, emocionálne, vyžiadané, anonymné, altruistické prosociálne správanie a prosociálne správanie v kritických situáciách); metodika poskytuje možnosť hodnotenia celkového skóre. Odpoveďová stupnica má päť stupňov s hraničnými kotvami „úplne ma to vystihuje“ a „vôbec ma to nevystihuje“. Vnútorňa konzistencia celkového skóre dosiahla hodnotu $\alpha = .808$, reliabilita jednotlivých subškál bola v rozmedzí od .663 do .806 (tabuľka č. 3; zo subškály verejné prosociálne správanie bola eliminovaná jedna položka kvôli zvýšeniu jej reliability).

Dotazník Machiavellizmu MACH IV (Christie & Geis, 1970)

Pojem Machiavellizmus je tradične chápaný ako pomenovanie skupiny osobnostných charakteristík charakterizovaných manipuláciou, využívaním iných ľudí a nedostatkom úprimnosti (Christie & Geis, 1970). Patrí pod tzv. „temnú triádu“ osobnosti (Paulhus & Williams, 2002), kam sú zaradené vo všeobecnosti negatívne vnímané osobnostné vlastnosti vyskytujúce sa v rámci širšej normy v neklinickej populácii. Ako osobnostný rys sa vyznačuje nízkou mierou pokory a čestnosti a je považovaný za jeden z faktorov neetickeho konania. Dotazník MACH IV obsahuje 20 položiek a umožňuje viacero možností vyhodnotenia (napr. verzia so 4 subškálami: Lichôtky, Klamstvo, Nemorálnosť, Cynizmus), v tomto výskume bola využitá subškála Klamanie, ktorej reliabilita bola $\alpha = .709$.

Ako ďalšie premenné boli do výskumu zaradené okrem rodu, veku a vzdelania taktiež:

- otázka na intenzitu prežívania náboženskej viery (škála vôbec nie veriaci – silno veriaci),
- otázku na výchovný štýl v rodine (škála prísny – láskavý),
- dve vizuálne škály subjektívneho socioekonomického a sociometrického statusu (Babinčák & Adamkovič, v tlači).

ANALÝZA VÝSLEDKOV

Výsledky boli analyzované pomocou štatistického programu SPSS 23.0. Pre podporu validity nástroja sme prostredníctvom korelácií overovali súvislosť morálnej identity a ďalších premenných, u ktorých je z povahy konštruktu predpokladaná súvislosť s morálnou identitou a možné ovplyvnenie odpovedí sociálnou žiaducosťou. Analýzou rozptylu sme overovali rozdiely na základe rodu a vzdelania.

VÝSLEDKY

Korelácie MIS s ďalšími premennými sú uvedené v tabuľke č. 3. Bol zaznamenaný odlišný vzorec korelačných vzťahov diferencujúci medzi Symbolizáciou a Internalizáciou.

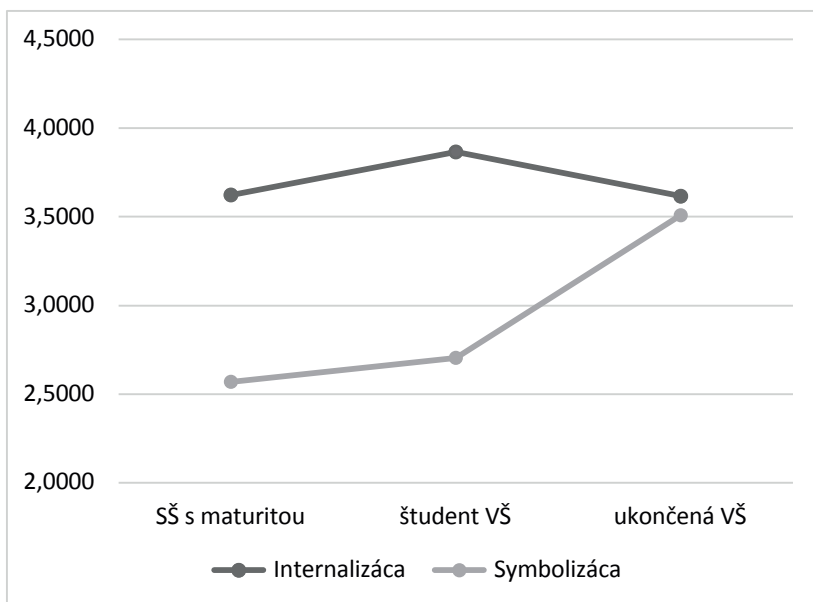
Internalizácia pozitívne súvisela s prosociálnym správaním, predovšetkým s altruistickým a prosociálnym správaním v kríze, negatívne súvisela s klamaním, morálnym vyviazaním a subjektívnym socioekonomickým statusom, a tiež s verejným prosociálnym správaním. Symbolizácia zaznamenala s uvedenými premennými korelačné vzťahy opačnej polarity.

Tabuľka 3 *Deskripcia premenných výskumu a ich korelácie so subškálami MIS*

Premenná/otázka	Korelácie (r)		M	SD	α
	INT	SYMB			
Internalizácia	–	–.017	3.74	.62	.656
Symbolizácia		–	2.82	.77	.775
Verejné PS	–.275**	.347**	2.42	1.05	.684
Emocionálne PS	.149	.158	3.19	0.74	.721
Vyžiadané PS	.205*	.189*	3.29	0.85	.663
Anonymné PS	.182	.333**	3.03	0.96	.806
Altruistické PS	.225*	–.417**	3.70	0.88	.734
PS v kritických situáciách	.411**	–.146	3.77	0.76	.739
PTM-R celk.skóre	.297**	.110	3.31	0.49	.816
BIDR-celk.skóre	.094	–.003	3.06	0.35	.754
SDE (BIDR)	–.098	–.105	3.08	0.37	.544
IM (BIDR)	.207*	.073	3.05	0.49	.756
Morálne vyviazanie	–.330**	.045	2.98	1.01	.916
Klamanie (MACH IV)	–.419**	.290**	2.29	0.75	.709
S SES	–.143	.314**	5.86	1.65	–
S SMS	.052	.146	6.42	1.85	–
Vek	.057	.325**	23.02	5.10	–
Viera	.201*	.125	5.57	2.83	–
Výchova	–.134	.211*	4.95	1.68	–

Poznámka: * znamená $p < .05$; ** znamená $p < .01$; použité skratky: M – priemer; SD – štandardná odchýlka; PS – prosociálne správanie; S SES – subjektívny socioekonomický status; S SMS – subjektívny sociometrický status.

Rodové rozdiely sme zaznamenali v prípade subškály Internalizácie morálnej identity ($F = 9.18$; $p < .01$) v prospech vyšších priemerných hodnôt u žien ($M = 3.88$) oproti mužom ($M = 3.52$). Rozdiely z hľadiska vzdelania boli signifikantné pre subškálu Symbolizácie ($F = 8.65$; $p < .01$) v prospech vyšších hodnôt u osôb s vysokoškolským vzdelaním ($M = 3.51$), študentov vysokej školy ($M = 2.71$) a osôb so stredoškolským vzdelaním s maturitou ($M = 2.57$) (kategória nižšieho vzdelania bez maturity bola kvôli nízkemu počtu respondentov $N = 4$ z porovnania vylúčená). Graf 2 znázorňuje odlišnú povahu rozdielov pre obe subškály z hľadiska vzdelania. Interakcie medzi rodom a vzdelaním sme nezaznamenali.

Graf 2 Priemerné hodnoty škál morálnej identity diferencované podľa vzdelania

Diskusia

Hlavným cieľom druhej štúdie bolo overenie vlastností konštruovaného škálovania MIS za pomoci korelačných a rozdielových štatistík. V prípade korelačných vzťahov subškál metodiky MIS – skórovala podľa očakávaní subškála Internalizácie. Na základe zistení predošlých štúdií (Detert, Treviño & Sweitzer, 2008; Aquino, McFerran & Laven, 2011) bola predpokladom pozitívna súvislosť s vysoko morálne hodnotenými aspektami prosociálneho usudzovania ako je altruistické pomáhanie a pomáhanie v krízových situáciách a negatívna súvislosť s pomáhaním naviazaným na viac egoistické motívy ako pomáhanie, keď je osoba videná ostatnými. Tieto korelačné vzťahy sa potvrdili, podobne ako aj pozitívna súvislosť s tendenciami k prosociálnemu správaniu vo všeobecnosti. Negatívne korelačné vzťahy vzhľadom k príkladom neetického správania, ako sú klamanie a ospravedlňovanie si vlastného nemorálneho konania boli zaznamenané taktiež, čo podporilo zistenia niekoľkých predchádzajúcich štúdií (Sage, Kavussanu & Duda, 2006; Detert, Treviño & Sweitzer, 2008; Aquino, Freeman, Reed, Lim & Felps, 2009).

V porovnaní s prvou štúdiou odlišne skórovala subškála Symbolizácie morálnej identity. Na tejto vzorke nebol zaznamenaný významný vzťah medzi subškálami MIS, v prvej štúdiu to bol relatívne vysoký kladný korelačný koeficient, podobne autori metodiky uvádzajú stredne silné pozitívne korelačné vzťahy medzi oboma subškálami. Morálna identita ale môže byť prezentovaná verejne aj iným spôsobom, ako bolo merané položkami použitými v subškále Symbolizácie (Reed & Aquino, 2003). Aj v tendenciách k altruistickému i verejnému prosociálnemu správaniu mali subškály podobne vysoké korelačné koeficienty avšak s opačnou polaritou. Odlišnú povahu vzťahov u oboch

subškál MIS sme zaznamenali aj pri ukazovateľoch neetického správania, u morálneho vyviazania i Machiavellistického klamaní. Odlišné skórovanie subškál sa objavilo aj v iných štúdiách (Aquino, McFerran a Laven, 2011), kde autori tento fakt vysvetľujú tým, že Internalizácia, ako vnútorný aspekt morálnej identity, je viac spojená so subjektívnym vnímaním toho, čo je morálne a môže byť ovplyvňovaná prítomnosťou publika (Reed & Aquino, 2003). Na druhú stranu, Symbolizácia ako verejný aspekt morálnej identity, zahŕňa do určitej miery „morálny vzhľad“ pre úžitkové účely a môže tak byť vzdialená od záväzku k morálnym hodnotám, ktoré teoreticky definujú morálnu identitu (Passini, 2016). Hoci je morálna identita dobrým základom pre morálne zámery jedinca, jej uplatniteľnosť v oblasti každodenného života a medziskupinového kontaktu závisí od morálnej komunity jednotlivca. Na rozdiel od zistení autorov Aquina a Reeda (2002) sa ukázalo, že osoby s vysokou morálnou identitou sa môžu cítiť morálne zaviazaní voči mnohým ľuďom, ale pritom nemusia byť všeobecne tolerantní a altruistickí voči iným skupinám ľudí (Passini, 2016), čo sa môže prejavovať aj v správaní vo forme Symbolizácie.

Vysvetlenie odlišného skórovania subškál MIS možno pripísať aj odlišnej skladbe vzorky. Druhá vzorka bola v porovnaní so vzorkou z prvej štúdie vekovo heterogénnejšia a vek respondentov vplýval najmä na skóre subškály Symbolizácie morálnej identity (o čom svedčí stredne silný korelačný koeficient). Ďalším vysvetlením by mohla byť nestabilita morálnej identity. Test-retestová reliabilita pôvodnej škály dosahovala nízke hodnoty ($\alpha = .41-.71$) v závislosti od výskumnej vzorky. Napriek tomu, že morálna identita nabáda jedincov, aby konali konzistentne s ňou (Finnel, Reed & Aquino, 2011), jej aktivácia sa môže líšiť v jednotlivých situáciách a medzi jednotlivcami a je ovplyvnená rôznymi situačnými kontextmi ako aj osobnostnými rysmi (Aquino & Reed, 2002). Zároveň je potreba si uvedomiť, že i jedinci s vysokou morálnou identitou sa ju môžu snažiť vyjadriť rôznymi spôsobmi a vyberú si vždy možnosť, ktorá bude najlepšie odrážať ich vlastný sebaobraz (Reed et al., 2016). Aj pri silne internalizovanej morálnej identite ale môžu existovať ďalšie faktory, ktoré bránia ich motivácii, schopnosti alebo príležitosti verejne vyjadriť túto morálnu identitu (Reed & Aquino, 2003). Zároveň stojí za úvahu aj tendencia k morálnemu pokrytectvu, ktorá je vnímaná ako interpersonálna diskrepancia medzi tým, čo jedinec považuje za normatívne a tým, či sa podľa toho aj správa (Polman & Ruttan, 2012). Mulder a Aquino (2013) zistili, že ak majú ľudia s tendenciami k podvádzaniu vysokú mieru dôležitosti morálnej identity, budú sa viac zapojsovať do kompenzačného morálneho správania. Hoci jedinci v takomto prípade nevnímajú skutočné zmeny vlastného morálneho sebaobrazu, konajú tak, aby si ho zachovali a znížili subjektívne nepohodlie spojené s jeho porušovaním.

Predchádzajúce štúdie (Aquino & Reed, 2002; Baker, 2015) zaznamenali aj vplyv sociálnej žiadúcnosti na odpovede v oboch škálach dotazníku. V našej štúdií sme zaznamenali štatisticky významné korelácie len medzi Internalizáciou a vytváraním dobrého dojmu, čo nie je prekvapujúce vzhľadom k tomu, že hodnotené aspekty morálnej identity možno považovať za pozitívne a žiadúce charakteristiky. Paulhus (2017) ale uvádza, že niektorí respondenti dosahujú vysoké skóre v metódach zisťujúcich sociálnu desirabilitu, pretože skutočne preháňajú svoje pozitívne vlastnosti, iní preto, že sú skutočnými nositeľmi týchto vlastností. Tento fakt patrí k jednej z najčastejších kritik metód na odhaľovanie tendencií k sociálnej desirabilite. Ďalším možným vysvetlením by mohla byť aj nedostatočná motivácia respondentov javiť sa sociálne žiadúcim spôsobom. Rozdielne výsledky by sme mohli očakávať napríklad v situácii výberového konania alebo iného cieľového vyšetrenia.

LIMITY VÝSKUMU A ODPORÚČANIA PRE BUDÚCE ŠTÚDIE

Ako jeden z limitov štúdia možno považovať spôsob administrácie dotazníka a zberu dát prostredníctvom mailového kontaktu. Aj napriek jednoduchej administrácii dotazníka je online zber dát možný a poskytuje respondentom väčšiu anonymitu než metóda ceruzka-papier, je ale na druhej strane potreba brať do úvahy riziká spojené s touto formou administrácie. Jednou z nich je absencia možnosti kontroly zberu dát a výberu výskumného súboru, ako aj neschopnosť reagovať na prípadné otázky respondentov a overenia zrozumiteľnosti položiek či inštrukcie. Ďalším limitom by mohlo byť vekovo a vzdelanostne heterogénne zloženie oboch výskumných súborov a rozdielne zastúpenie mužov a žien. Štúdia sa nevenuje ani overeniu test-retestovej reliability škály, či kontrole vplyvu situačných a osobnostných faktorov na morálnu identitu.

Zaujímavé by mohlo byť porovnanie výsledkov explicitných a implicitných metodík na zisťovanie morálnej identity, ako aj ďalšie overovanie konvergentnej či divergentnej validity nástroja. Pre hlbšie pochopenie morálnej identity by bolo prínosné skúmať aj jej spojitosť s inými konceptmi ako je morálne usudzovanie, morálne kompetencie či morálne pokrytectvo. Výsledky štúdie ale poukázali na dobré psychometrické vlastnosti dotazníka, na základe ktorých je možné metodiku odporučiť k ďalšej validizácii a k využitiu nielen na výskumné účely.

Záver

Výsledky štúdie overujúcej faktorovú štruktúru a reliabilitu škály na meranie dôležitosť morálnej identity na Slovenskej populácii preukázali akceptovateľné psychometrické vlastnosti a využiteľnosť nástroja nielen na výskumné účely. V rámci budúcich štúdií odporúčame dôkladnejšie overenie konvergentnej a divergentnej validity na väčšom výskumnom súbore, ako aj zisťovanie ďalších možných premenných súvisiacich s morálnou identitou. Myslíme si, že koncept morálnej identity by mohol byť dobrým prediktorom morálneho a etického správania a nájsť tak svoje uplatnenie v pracovnej či manažérskej psychológii, napríklad ako súčasť výberového konanie potenciálnych zamestnancov.

Táto štúdia je výsledkom bádateľskej činnosti podporovanej Grantovou agentúrou České republiky, reg. č. 16-06264S s názvom 16-06264S Integrita, morální vyvázání se a další příbuzné konstrukty a projektem číslo LO1611 za finanční podpory MŠMT v rámci programu NPU I.

LITERATÚRA

- Aguiar, T. F. T. G. M. (2016). *Moral disengagement and the emotional concomitants of subjective group dynamics* (Doctoral dissertation). [Vyhľadane 7. 5. 2019 na https://sigarra.up.pt/reitoria/pt/pub_geral.show_file?pi_doc_id=48541].
- Aquino, K., Reed II, A. (2002). The self-Importance of moral identity. *Journal of Personality and Social Psychology*, (83), 1423–1440.
- Aquino, K., Freeman, D., Reed II, A., Lim, V. K. G., Felps, W. (2009). Testing a social-cognitive model of moral

- behavior: The interactive influence of situations and moral identity centrality. *Journal of Personality and Social Psychology*, (97), 123–141.
- Aquino, K., McFerran, B., Laven, M. (2011). Moral Identity and the Experience of Moral Elevation in Response to Acts of Uncommon Goodness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(4), 703–718.
- Babinčák, P. (2011). Prosocial Tendencies Measure – Revised (PTM-R) – prvá skúsenosť s krátkou metodikou na meranie prosociálneho správania. In: K. Bartošová, M. Čerňák, P. Humpolíček, M. Kukaňová, A. Slezáčková (Eds.), *Sociálni procesy a osobnosť. Človek na ceste životem: Křížovatky a mosty*, Kroměříž 14.–16. 9. 2011, Sborník příspěvků, Brno: Tribun EU.
- Babinčák, P., Adamkovič, M. (v tlači). *Socioekonomický verus sociometrický status. Porovnanie možností a vlastností merania týchto konštruktov vizuálnou škálou*. Sociálne procesy a osobnosť 2016. Zborník z konferencie (Nový Smokovec, 12.–14. 9. 2016). Bratislava: ÚEP SAV.
- Baker, D. A. (2015). *Can Quantitative Assessment of Moral Identity Be Improved?* (Masters Theses & Specialist Projects. Paper 1453). [Vyhľadané 7. 5. 2019 na <http://digitalcommons.wku.edu/theses/1453>].
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory in moral thought and action. In: W. M. Kurtines, J. L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behavior and development* (45–103). Application. Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Black, J. E., Reynolds, W. M. (2016) Development, reliability, and validity of the Moral Identity Questionnaire. *Personality and Individual Differences*, (97), 120–129.
- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S., Randall, B. A. (2003). Sociocognitive and Behavioral Correlates of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents. *Journal of Early Adolescence*, (23), 107–134.
- Christian, J. S., Ellis, A. P. J. (2014). The Crucial Role of Turnover Intentions in Transforming Moral Disengagement into Deviant Behavior at Work. *Journal of Business Ethics*, (119), 193–208.
- Christie, R., Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic.
- Cohen, T. R., Panter, A. T., Turan, N., Morse, L. A., Kim, Y. (2014). Moral character in the workplace. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107(5), 943–963.
- Colby, A., Damon, W. (1992). *Some do care: Contemporary lives of moral commitment*. New York: Free Press.
- Detert, J. R., Treviño, L. K., Sweetizer, V. L. (2008). Moral Disengagement in Ethical Decision Making: A Study of Antecedents and Outcomes. *Journal of Applied Psychology*, 93(2), 374–391.
- Finnel, S., Reed II, A., Aquino, K. (2011). Promoting Multiple Policies to the Public: The Difficulties of Simultaneously Promoting War and Foreign Humanitarian Aid. *Journal of Public Policy and Marketing*, 30(2), 246–63.
- Frimer, J. A., Walker, L. J. (2009). Reconciling the self and morality: An empirical model of moral centrality development. *Developmental Psychology*, (45), 1669–1681.
- Giacalone, R. A., Jurkiewicz, C. L., Promislo, M. (2016). Ethics and Well-Being: The Paradoxical Implications of Individual Differences in Ethical Orientation. *Journal of Business Ethics*, (137), 491–506.
- Gignac, G. E. (2013). Modeling the Balanced Inventory of Desirable Responding: Evidence in Favor of a Revised Model of Socially Desirable Responding. *Journal of Personality Assessment*, (9), 645–656.
- Gini G., Pozzoli T., Bussey K. (2015) Moral disengagement moderates the link between psychopathic traits and aggressive behavior among early adolescents. *Merrill-Palmer Quarterly*, (61), 51–67.
- Glenn, A. L., Koleva, S., Iyer, R., Graham, J., Ditto, P. H. (2010). Moral identity in psychopathy. *Judgement and Decision Making*, 5(7), 497–505.
- Glenn, A. L., Sellbom, M. (2015). Theoretical and empirical concerns regarding the dark triad as construct. *Journal of Personality Disorders*, (29), 360–377.
- Hardy, S. A., Bhattacharjee, A., Reed II, A., Aquino, K. (2010). Moral identity and psychological distance: The case of adolescent parental socialization. *Journal of Adolescence*, (33), 111–123.
- Hardy, S. A., Walker, L. J., Rackham, D. D., Olsen, J. A. (2012). Religiosity and adolescent empathy and aggression: The mediating role of moral identity. *Psychology of Religion and Spirituality*, (4), 237–248.
- Hardy, S. A., Francis, S. W., Zamboanga, B. L., Kim, S. Y., Anderson, S. G., Forthun, L. F. (2013). The roles of identity formation and moral identity in college student mental health, health risk behaviors, and psychological well-being. *Journal of Clinical Psychology*, (69), 364–382.
- Hardy, S. A., Walker, L. J., Olsen, J. A., Woodbury, R. D., Hickman, J. R. (2014). Moral Identity as Moral Ideal Self: Links to Adolescent Outcomes. *Developmental Psychology*, 50(1), 45–57.
- Hardy, S. A., Bean, D. S., Olsen, J. A. (2015). Moral Identity and Adolescent Prosocial and Antisocial Behaviors: Interactions with Moral Disengagement and Self-regulation. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(8), 1542–1554.

- Hertz, S. G., Krettenauer, T. (2016). Does Moral Identity Effectively Predict Moral Behavior? A Meta-Analysis. *Review of General Psychology*, 20(2), 129–140.
- James, H. S., Chymis, A. (2004). Are Happy People Ethical People? Evidence from North America and Europe. *University of Missouri Agricultural Economics Working Paper* No. AEWP 2004-8 (July 2004). [Vyhřadané 7. 5. 2019 na <https://ssrn.com/abstract=570181> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.570181>].
- Jia, F. (2016). *Moral Identity from Cross- and Bi-cultural Perspectives*. (Theses and Dissertations. Paper 1837). [Vyhřadané 7. 5. 2019 <http://scholars.wlu.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=2945&context=etd>].
- Juričková, V., Preiss, M., Přihodová, T. (v recenznom konaní). Česká verze škály na měření důležitosti morální identity – pilotní studie. *E-psychologie*.
- Lapsley, D. K., Lasky, B. (2001). Prototypic Moral Character. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1(4), 345–363.
- Lapsley, D. K., Narvaez, D. (2004). A social-cognitive approach to the moral personality. In: D. K. Lapsley, D. Narvaez (Eds.). *Moral development, self, and identity* (189–212). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Larkey, L. K., Hecht, M. L. (1995). A comparative study of African American and European American ethnic identity. *International Journal of Intercultural Relations*, (19), 483–504.
- Lyubomirsky, S., Lepper, H. S. (1999). A measure of subjective happiness: preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research*, (46), 137–155.
- McFerran, B., Aquino, K., Duffy, M. (2010). How personality and moral identity relate to individuals' ethical ideology. *Business Ethics Quarterly*, (20), 35–56.
- Mogilner, C., Zoë, C., Michael, I. N. (2012). Giving Time Gives You Time. *Psychological Science*, 23(10), 1233–1238.
- Moore, C. (2008). Moral disengagement in processes of organizational corruption. *Journal of Business Ethics*, (80), 129–139.
- Moore, C., Detert, J. R., Klebe Treviño, L., Baker, V. L., Mayer, D. M. (2012). Why employees do bad things: moral disengagement and unethical organizational behavior. *Personnel Psychology*, (65), 1–48.
- Mulder, L. B., Aquino, K. (2013). The role of moral identity in the aftermath of dishonesty. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, (121), 219–230.
- Passini, S. (2016). Concern for close or distant others: The distinction between moral identity and moral inclusion. *Journal of Moral Education*, 45(1), 74–86.
- Paulhus, D. L. (1984). Two-component models of socially desirable responding. *Journal of Personality and Social Psychology*, (46), 598–609.
- Paulhus, D. L. (1991). Measurement and Control of Response Bias. In: J. P. Robinson, P. R. Shaver, L. S. Wrightsman (Eds.), *Measures of personality and social psychological attitudes* (17–59). San Diego CA: Academic Press.
- Paulhus, D. L. (1998). Interpersonal and Intrapyschic Adaptiveness of Trait Self-Enhancement: A Mixed Blessing? *Journal of Personality and Social Psychology*, (74), 1197–1208.
- Paulhus, D. L., Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, (36), 556–563.
- Paulhus, D. L. (2017). Socially Desirable Responding on Self-Reports. In: V. Zeigler-Hill, T. K. Shackelford (Eds.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*, (1–5). Cham: Springer International Publishing.
- Polman, E., Ruttan, R. L. (2012). Effects of Anger, Guilt, and Envy on Moral Hypocrisy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(1), 129–139.
- Reed II, A., Aquino, K. (2003). Moral identity and the expanding circle of moral regard toward out-groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, (84), 1270–1286.
- Reed, A., Aquino, K., Levy, E. (2007). Moral Identity and Judgments of Charitable Behaviors. *Journal of Marketing*, (71), 178–193.
- Reed, A., Kay, A., Fimmel, S., Aquino, K., Levy, E. (2016). I Don't Want the Money, I Just Want Your Time: How Moral Identity Overcomes the Aversion to Giving Time to Prosocial Causes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 110(3), 435–457.
- Reynolds, S. J., Ceranic, T. L. (2007). The effects of moral judgment and moral identity on moral behavior: An empirical examination of the moral individual. *Journal of Applied Psychology*, 92(6), 1610–1624.
- Revzina, L. (2008). *Investigating Social-desirability Bias in Self-reporting on Motivational Attitudes by Adult Students* (dissertation). Ann Arbor: University of San Francisco.
- Ribeaud, D., Eisner, M. (2010). Are Moral Disengagement, Neutralization Techniques, and Self-Serving

- Cognitive Distortions the Same? Developing a Unified Scale of Moral Neutralization of Aggression. *International Journal of Conflict and Violence*, 4(2), 298–315.
- Sage, L., Kavussanu, M., & Duda, J. L. (2006). Moral identity and motivational predictors of prosocial and antisocial functioning in association football. *Journal of Sports Sciences*, (24), 455–466.
- Sage, L., Kavussanu, M. (2010). Moral identity and social goals predict eudaimonia in football. *Psychology of Sport and Exercise*, (11), 461–466.
- Shao, R., Aquino, K., Freeman, D. (2008). Beyond Moral Reasoning: A Review of Moral Identity Research and its Implications for Business Ethics. *Business Ethics Quarterly*, 18(4), 513–540.
- Spezzaferri, M. R., Collins, G., Aguilar, J. E., Larsen, A. (2017). Moral Depravity: Going Beyond Just an Attribute of Psychopathy. *Journal of Forensic Psychology*, 2(3), 122.
- Tangney, J. P., Dearing, R. L. (2002). Gender differences in morality. In: R. F. Bornstein, J. M. Masling (Eds.), *Empirical studies in psychoanalytic theories, Vol. 10. The psychodynamics of gender and gender role*. Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Walker, L. J. (2006). Gender and morality. In: M. Killen, J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Wan, Z., Yang, S. (2008). The Revision of Moral self-Identity Scale for Chinese Adolescents. *Science of Social Psychology*, 23(5), 41–45.
- Xing, X. Z., Keung, M. H. (2014). Moral Identity in Chinese Context: Construction and Validation of an Objective Measure. *Research on Humanities and Social Sciences*, 4(2), 34–45.

Doc. Mgr. Peter Babinčák, Ph.D., Inštitút psychológie FF PU, Prešov.

Mgr. Veronika Juričková, Národní ústav duševního zdraví, Klecany, a Psychiatrická klinika, I. Lékařské fakulty UK, Praha.

Doc. PhDr. Marek Preiss, Ph.D., Národní ústav duševního zdraví, Klecany, a University of New York in Prague, Praha.

Tereza Přihodová, MA, Národní ústav duševního zdraví, Klecany, a Psychiatrická klinika, I. Lékařské fakulty UK, Praha.

Mgr. Marie Hollá, Národní ústav duševního zdraví, Klecany.

E-mail: veronika.jurickova@nudz.cz